

Olavi Ketonen

ARVOKASVATUS ARVOONSA

Taustafilosofiaa

Suunnistusyritykseksi kutsumassaan teoksessa Tiede ja ihmisjärki maineikas akateemikko Georg Henrik von Wright kuvaa ihmislajin "hyppyselliseksi nuuskaa" pitäen selviönä sen katoamista maapallolta muiden eläinlajien tavoin. Niitähän katoaa joka päivä. Monet sävähtivät ajatusta ja koko pessimistiseksi luonnehdittua teosta. Tieteestä, teknologiasta ja ihmiskunnan tulevaisuudesta käynnistyi kiivastakin keskustelua, joka ilmeisesti jatkuu.

Wrightin mukaan tieteellinen maaailmankuva on pirstoutunut. Tieteessä on tapahtunut mullistuksia. Fysiikan perusteet ovat horjuneet. Biologia on noussut kukoistukseen. Kausalistis-mekaanistinen kuvaus luonnon tapahtumista on kyseenalaistettu. Ihmislajin katoamisen päivä saattaa olla lähellä. Von Wrightin ajatuksille löytyi ymmärtäjiä, huolestujia, teilaajia. Erik Allard huolestui teoksen pessimismistä ja sen seurausten vaarallisuudesta. Von Wright pitää puolestaan vaarallisena ylikansallista teknosysteemiä, joka on alistamassa, ehkä hävittämässäkin koko maailmassa kansallisvaltiot. Teknosysteemin ei tarvitse kantaa huolta sen paremmin yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta kuin elämän jatkumisesta maapallolla. Von Wright korostaa huolestumisen johdosta todellisuuden selvän näkemisen välttämättömyyttä, ettemme jäisi kohtalon orjina vain seuraamaan kehitystä, vaan pysyisimme sitä ohjaamaan. Tosin hän myöntää pessimistisyytensä sen suhteen, ettei edes selvä käsitys vaaroista ja niiden torjumismahdollisuuksista riitä, vaan tarvitaan täysi pakko, joka syntyy vasta suurten kärsimysten kautta. Hän toivookin kärsimysten tulevan yhtäkkiä ja voimakkaana, muuten opitaan vasta, kun on liian myöhäistä.

Von Wright pitää koko ihmislajin häviämistä kosmisesta perspektiivistä melkein pä itsestäänselvyytenä.

Länsimaiden perikato vai kulttuurikriisi?

Aluksi lyhyt kulttuurikäsitteen luonnehdinta. Yleisessä kielenkäytössä näyttää käsite kulttuuri saaneen sekä suppeamman että laajemman merkityksen. Lähinnä sillä tarkoitetaan tieteen ja taiteen piiriin kuuluvien saavutusten ja luomistyön kokonaisuutta. Laajempaan käsitteenä kulttuurin piiriin kuuluisi yleensä inhimillisten toimintojen kokonaisuus käsittäen henkisen, hengellisen, älyllisen ja sanoisinko kätten työn saavutukset. Kulttuuri on viljelyä, ja tapahtukoonpa tämä viljely missä eri vivahteissa tahansa, se on aina tyypillistä nimenomaan ihmiselle. Eläinten maailmassa ei vastaavaa viljelyä tapaa, siellä ei myöskään ole mitään kulttuuria. Kulttuuritoimintoja voitaisiinkin luonnehtia nimenomaan ihmiselle tyypilliseksi ja yksinomaan inhimilliseen elämänmuotoon kuuluviksi henkisen elämäntason toiminnoiksi. Tästä syystä voitaisiin myös kulttuurielämän edellytyksiksi katsoa inhimillisen elämänmuodon perusedellytykset, ne, jotka luovat ratkaisevimman kuilun muun luonnossa tavattavan elämänmuodon ja ihmisen edustaman elämänmuodon välillä.

Mikä sitten tekee kulttuuria luovan elämän mahdolliseksi? Sanoisin, että kulttuurielämän ja kulttuuriarvojen edellytyksenä on saavutettu henkisen elämän taso. Henkisen elämäntasoa puolestaan luonnehtii mm se, että elämä tällöin on pitkäjänteistä. Se ei periaatteessa ole sidottu paikkaan eikä tiettyyn aikaan. Yksikään eläin ei ole päässyt tästä rajoittuneisuudestaan. Eläin elää 'tässä ja nyt', niinkuin filosofiassa on tapana sanoa. Toiseksi ihminen on kohonnut tietoisuuden asteelle, mutta eläin ei. Kolmanneksi tuntomerkiksi mainitsisin kulttuuriolennolle ja siis henkisen elämän tasolle symbolien käytön, yleisesti ilmaistuna oivalluksen siitä, että mitä merkkiä tahansa voidaan käyttää minkä merkinä tahansa. Tässä yleisimmässä muodossa symbolien käytön on oivaltanut vasta filosofi Gottfried Wilhelm von Leibnitz. Esim. puhekieli ja kirjoitustaito rakentuvat juuri symbolien käyttöön. Symbolien käyttäminen, tietoisuuden aste ja elämän pitkäjänteisyys ovat mielestäni ne tuntomerkit, jotka oikeuttavat meidät puhumaan ihmisestä ja vain ihmisestä kulttuuriolentona. Ne tekevät mahdolliseksi myös siirtää

saavutettuja kokemuksia ja tutkimustuloksia seuraaville sukupolville. Tähän mahdollisuuteen perustuu kulttuurielämän kehitysmahdollisuus.

Muista kuin perusedellytyksistä paljon riippuu, mitä muotoja kulttuurielämä saa tai luo, ja minkä tasoista kulttuuri on. Niinpä jonkin kansan kansalliset ominaisuudet, kansan taloudelliset edellytykset, jonkin aikakauden 'henki', kansan yleinen sivistys- ja valistustaso. kulttuuria luovien persoonallisuuksien esiintyminen, kansan kulttuuritahto jne vaikuttavat suuresti siihen, mitä sekä minkä kulttuurielämän alueelle kuuluvia kulttuurimuodosteita syntyy.

Tällaiselta erilaisten edellytysten pohjalta ovat syntyneet mm sellaiset kulttuurit kuin antiikin kulttuuri, inka-kulttuuri, bysanttilainen kulttuuri, itämainen ja länsimainen kulttuuri. On mielenkiintoista todeta, että kulttuurikansalta odotetaan tieteellisten ja taiteellisten saavutusten lisäksi myös sosiaalisia ja moraalisia edellytyksiä. Mitä suuremmassa määrin jonkun kansan jäsenet yksilöinä ja kansana jaksavat egoististen tavoitteiden ohella toteuttaa altruistisia pyrkimyksiä, sitä pitemmälle tällainen kansa pyrkii luomaan ihmisarvoisen elämän mahdollisuuksia kaikille jäsenilleen, heikoimmillekin. Tunnettujen persoonallisuuksien esikuvallinen toiminta vaikuttaa innoittavasti tällä toimintakentällä. Esikuvallisina vaikuttajahahmoina mainittakoon 5.9.97 kuollut 'Katuojien pyhimys' Äiti Teresa ja äskettäin 31.8.97 järkyttävän tragedian kautta nuorena medianuhrina menehtynyt 'Sydänten kuningatar', Walesin prinsessa Diana.

Väliotsikossa olevan länsimaiden perikatovision toi esille koko maailmaa sävähdyttävästi filosofi Oswald Spengler vuonna 1918 julkaisemallaan teoksella 'Länsimaiden perikato'. Von Wrightin täydelliseen häviövisioon verrattuna Spenglerin Länsimaiden perikatovisio on rajallisempi. Kysymys on länsimaisen kulttuurin tuhoutumisesta. Spengler pyrkii laajassa teoksessaan osoittamaan, että kulttuurit ovat maailmanhistorian alkuielmiöitä, jotka kuolevat toteutettuaan mahdollisuutensa. Hänen mukaansa ihmiskuntakin on vain tyhjä sana vailla päämäärää, tarkoitusta tai aatetta. Ihmiskunnan historian tilalle hän asettaa itsenäiset kulttuurit, jotka painavat ihmiskuntaan oman leimansa. Spengler näkee maailmanhistoriassa kulttuurien ja niiden

ilmausten alituista muuttumista, syntymistä ja häviämistä. Tämän mukaan länsimaiden kulttuurikin on vain eräs episodi eri kulttuurien katkeamattomassa virrassa. Länsimaisen kulttuurin rinnalla voidaan siten esimerkiksi Babylonian, Arabian ja Kiinan kansojen kulttuuria pitää saman arvoisina ilmauksina kaiken pohjalla virtaavasta elämästä. Ajatuskehittelynsä Spengler viimein huipistaa keskeiseen väitteeseensä Länsimaiden perikadosta.

Kulttuuria verrataan Spenglerin ajattelussa kasviin. Kasvin tavoin kulttuuritkin syntyvät, kasvavat ja kuolevat ollen sidottuja sekä omaan aikaansa että maantieteellisiin rajoihinsa. Länsimaisen kulttuurin Spengler katsoo siirtyneen kriisivaiheeseensa ennen lopullista kuolemaa, jonka hän ajoitti noin vuoden 2200 vaiheille. Tätä viimeistä vaihetta hän nimittää sivilisaatiövaiheeksi. Kulttuurin kokonaiskehityksessä se merkitsee varsinaisen luomisvaiheen jälkeistä vanhuuden kautta. Ylistävistä lausunnoista huolimatta teos on saanut vastaansa tiukkaa kritiikkiä lähinnä sen sisältämän häviön ajatuksen vuoksi. Tämä kritiikki on vastustanut häviöajatusta samasta syystä kuin esimerkiksi filosofi Friedrich Nietschen 'ikuisen paluun' ajatusta sen sisältämän fatalistisen, syvästi pessimistisen perusnäkökuvan vuoksi. Syvemmin Spenglerin kulttuurifilosofiaan tutustuttaessa ei nimittäin voi välttyä siitä vaikutelmasta, että maailmassa kaikki on lopulta yhdentekevää. Kaikki on ikäänkuin sokean kohtalon työtä. Ei ole lopulta mitään päämääriä, ei mitään pysyviä arvoja, kuten mm filosofi J.E. Salomaa seikkaperäisessä esityksessään osoittaa. Samantapaisia arvojen ja totuuksien relativismia edustavia käsityksiä ovat esittäneet mm Nietzsche, pragmatistinen koulukunta sekä filosofi Hans Vaihinger 'als ob'-filosofiassaan.

Näissä ajatuskehittelyissä päädytään näkemään ihmishengen absoluuttisimpina pidettyjen ominaisuuksien olevan vain pelkkiä organisin välineitä olemassaolon taistelussa. Totuuksien ja arvojen suhteellisuusajatus on kietonut vähitellen verkkoonsa inhimillisen elämän laajat alueet luoden pohjaa pessimistiselle perusnäkökielelle kaiken turhuudesta.

Omissa pohdiskeluissani en puolestani ole voinut kiistää sitä, etteikö

länsimaiden kulttuurin henkisessä tilassa olisi perusteita Spenglerin näkemykselle länsimaiden lähestyvistä häviöstä. Miettiessäni syitä tähän tilaan, olen arvioinut erääksi sen, että sivistys ei ole voinut estää ihmiskuntaa lyhyin väliajoin sortumasta suurimpaan ajateltavissa olevaan yhteisönnettomuuteen - sotaan. Se voimakas usko, että länsimaisen kulttuurin edustama valistus ja sivistystyö voisi poistaa suursotien onnettomuudet, on maailmansotien vaikutuksesta ratkaisevasti horjutettu. Aikamme ihminen ei ihmettele mitään, ei usko mihinkään, vaan on ikäänkuin voimattomana alistunut historian tapahtumien elämää uhkaavaan pyörteeseen.

Juuri tämä resignoituneisuus, tämä fatalismi, on kulttuurimme kriisivaiheessa mielestäni pahinta, koska se jäytää pohjaa aktiivisilta pyrkimyksiltä yrittää luoda tänne tähdellemme ihmisarvoisen elämän mahdollisuudet mahdollisimman monille, heikoimmillekin. Toisena syynä länsimaisen kulttuurin tuhoa lähenevään kriisiin pitäisin länsimaiselle kulttuurille yhä luonteenomaisemmaksi käyvää henkisten itseisarvojen ja totuuksien relativismia. Tämä relativismi kieltää viime kädessä kaikilta inhimillisen ajattelun ja elämän pyrkimyksiltä ja absoluuttisina pidetyiltä itseisarvoilta niiden todellisen arvon. Jäljelle jää vain suhteellisuutta, 'turhuuksien turhuutta'. Tällaisen ajattelutavan yleistyminen on vaarallisempi kuin mikään sairausepidemia, sillä se kaivaa hautaa ihmiskunnan elämänuskolle, ihmiskunnan pyrkimyksille totuuteen ja oikeuteen, koska mitään totuuksia ja oikeuksia ei ole. Oikeus ja totuus on vain väkevemmän oikeutta. Kiistämättä tällaiseen käsitykseen kansojen elämää ja lukemattomia väkivaltakatastrofeja tarkkaillaessa voi löytää perusteita. Elämämme aikaa sävyttää rikkinäisyys, ristiriitaisuus ja turvattomuus, myös suojattomuus saalistavilta mediavainoilta. Tämä yksin on ilmauksena länsimaisen kulttuurimme tuhoa ennakoivasta kriisistä.

Hamletin kysymys 'To be or not to be?' alkaa saada kohtalokkaan sävyn sen muuttuessa yksilön kysymyksestä koko ihmiskunnan käsittäväksi. Von Wrightin, Spenglerin ja muiden kulttuurimme ja ihmiskunnan kohtalosta huolta kantavien ajattelijoiden varoittavat viestit ovat hätähuuto ihmisen puolesta. Ihmisen kysyminen ihmisenä

ei ole tapahtunut rinnan muun kulttuurikehityksen kanssa, vaan ihminen äyllisenä olentona on pitemmällä kuin ihminen moraalisenä olentona. Tässä on aikamme kulttuurikriisin ydin. Inhimillinen elämä on syvimmältään arvojen varaan rakentuvaa. Suorituksissaan ihminen pyrkii tietoisesti tai tiedottomasti toteuttamaan joitakin arvoja. Ihminen on arvoja toteuttava olento. Ihmisyhteisöissä tapahtuva taistelukin on arvojen taisteluja. Kysymyksessä on usein valta-arvo, mutta erilaiset muutkin henkiset itseisarvot ovat vaakalaudalla.

Ihminen sisäistää itselleen arvojen järjestyksen, arvojen taulun, arvopyramiidin, jos niin voisi sanoa. Jonkun elämän täyttävät taloudelliset arvot. Joku taiteilija puolestaan saattaa omistautua esteettisten arvojen luomiseen. Jollekin taas eettiset arvot merkitsevät elämän ydintä. Useille hengelliset arvot ovat elämän tosiasiallinen sisältö. Jotta ihminen ja kansa voisi täysin voimin omistautua arvojen sisäistämiseen ja toteuttamiseen, edellyttää se uskoa arvojen ehdottomuuteen. Kuten edellä on esitetty, länsimaiden kulttuurin piirissä on vähitellen menetetty luottamus arvojen ehdottomuuteen ja ajautettu arvojen ja totuuksien relativismiin. Tässä on toinen ydinsyy aikamme kulttuurikriisiin, eikä se rajoitu vain länsimaihin, vaan lähes kaikkialle, missä kulttuuriviljelyä tapahtuu, eri asteisena vain ja eri kehitysvaiheissa ilmenevänä.

On helppo osoittaa, että tämä kehitys johtaa umpikujaan. Se vie pohjan kaikelta pyrkimykseltä henkisten itseisarvojen toteuttamiseen ja luomiseen. Länsimaiselle kulttuurille se merkitsee lopulta Spenglerin ennustamaa perikatoa. Näin ei voi jatkua. Ihmisen on saatava takaisin arvonsa. Ihmisellä on oltava päämääriä, joiden puolesta hän on valmis omistautumaan elämäntyössään. Pessimistisiä kulttuurivirtauksia vastaan on nouseva vaikeidenkin synnytystuskientakaa optimistisempi, valoisampi kulttuurikäsitys. Kasviorganismien kaltaiselle kulttuuri-ajattelulle on rohjettava nostaa henkisempi, henkisille itseisarvoille rakentuva kulttuurikäsitys. Siltä pohjalta voidaan myös koulumaailman ja kotien kasvuilmastossa nostaa arvokasvatus arvoonsa.

Joitakin vuosia sitten (1.7. - 31.7.1985) neuvostoliittolaisessa 'Dima Siperiasta'-näyttelyssä Suomen Dipolissa herätti empatiaa kauan sit-

ten sukupuuttoon kuolleen mammuttilajin 10.000 vuotta vanha kaivauksista löytnyt, nyttemmin Pietarin museossa oleva Dima-lapsi. Riipaisevalta tuntui ajatus, että joku laji ihmislajin hävittyä maapalloilta esittelisi näyttelyssään yli-ihmispyrkimyksiinsä tuhoutuneen äyllisen 'mammutti-Diman' fossiililöytöä. Silloin olisi homo sapiensin sadantuhannen vuoden historia jäänyt vain silmänräpäystuokioksi maapallon viiden miljardin vuoden geologiseen kuvakirjaan. Von Wrightin itsestäänselvyys ihmislajin häviämisestä olisi muuttunut todellisuudeksi.

Piilevä väestöräjähdyks, luonnon saastuminen ja vastaavasti lisääntynyt väkivaltakäyttäytyminen ihmisteurastuksineen, massiivisine raikausvandalismeineen lasten kaikkiin maanosiin levinnyttä petomaista pedofilia-ilmiötä myöten luovat ihmisoikeuksien toteuttamiselle jatkuvan uhanalaisuuden. Maapallon ja ihmislajin säilymisen pahimmaksi uhkatekijäksi on noussut ihminen itse. Jo nyt on maapallolla valmiina yhä tuhoisimmaksi kehitettyjä aseita maapallon moninkertaiseksi tuhoamiseksi kaikkine elollisine lajeineen.

Esitetyn ihmislajin uhkakuvan edessä herää kysymys: Onko kasvatuksen arvojen pohdiskelulla mitään mielekästä tehtävää? Tarvitaanko niitä lainkaan? Eikö ole turhuuden turhuutta miettiä teknoysteemin ylivallan lisääntyvässä paineessa ja asevarusteluvuorien varjossa kasvatuksen arvokysymyksiä? Eikö pelkkä Lapsen vuoden kuolinilmoitus osoita täyttä yhteisvastuun puutetta maailman lapsista, heidän kasvatuksestaan, hengissä selviämisestään ja mittaamattomista kärsimyksistään? Eikö kasvatuksen arvoista puhuminen tunnu tässä ajassa ja tässä maailmassa suorastaan irvokkaalta teeskentelyltä?

Esitetyt kysymykset ovat oikeutettuja. Kasvatuksen maailmasta käsin on kuitenkin uskallettava viestittää arvokasvatuksen aikakauden tuloa ja välttämättömyyttä kaikkialla maailmassa. Vaikka ihminen on laji muiden lajien joukossa, hän ei sittenkään ole pelkkä "alaston apina", joksi aikamme ihmiskuva on ihmisen leimannut. Vaikka hänet kiistatta voitaisiin osoittaa kehittyneen alkeellisimmasta ameebasta, hän joka tapauksessa poikkeaa kaikista muista luomakunnan niin tuhoutuneista kuin yhä edelleen elävistä lajeista omaleimaisella

Suomen kouluissa on kunnioitettu aina mm. kristillisiä arvoja. Esimerkiksi Lucian päivää vietettäessä kouluissa painotetaan Lucia-pyhimyksen hyveitä ja samalla suomenruotsalaisen kansanosan perinteitä.

tavalla. Ihminen on kulttuuriolento. Hän luo kulttuuria. Vain kulttuuriolentona ihminen elää myös arvotodellisuudessa. Juuri niistä syistä, jotka tekevät arvokasvatuksen ajassamme kyseenalaiseksi on kasvatuksen maailmassa pelotta rakennettava kasvatuksensa arvopohjalle. Vain itseisarvojen ehtymättömistä lähteistä voivat kansakunta ja ihmiskunta löytää tuhon voimille elämän luovan vastavoiman. Ja vaikka lapsemme ja lastenlapsemme olisivat viimeinen ketju ihmislajin historiassa, on sittenkin rohjettava viimeiseen saakka luottaa arvokasvatuksen mahdollisuuksiin sekä elämän säilyttäjänä että ihmisen varsinaisena tehtävänä. Vaikka ihminen on biologinen olento, on hän henkensä voimin noussut kulttuuria luovaksi ja kulttuuriin osallistuvaksi olennoiksi, kulttuuri-ihmiseksi. Sellaisena hän nousee ainoana lajina omaan erityisasemaansa, kulttuuriolennoksi kulttuuriyhteiskuntaan.

Entä, minkälainen arvopohja kasvatuksella sitten tulisi olla?

Koulu-uudistuksen kiihkeässä eteenpäinvyöryssä ovat koulujärjestelmäkysymykset, kouluhallinnolliset järjestelyt ja opetusteknologian alaan kuuluvat kehittelyt olleet siinä määrin etualalla, että kasvatuksen arvopohjaa koskevat pohdinnat ovat tahtoneet jäädä taustalle. Joitakin yrityksiä on tehty, mutta nekin ovat eri syistä johtuen lähes tyrehtyneet. Voidaan perustellusti kysyä, onko kasvatuksellamme arvopohjaa.

Arvokysymykset ovat kasvatuksen maailman peruskysymyksiä, koska vasta niiden selkeyttämisellä teemme selväksi, mihin kasvatuksella viime kädessä pyrimme, minkä arvojen varaan kasvatuksen pohjaamme. Mitkä arvot ja arvoverkostot ovat uuden vuosituhannen kasvatus- ja koulujärjestelmien henkisenä kivijalkana niin oman kansamme kuin yhdentymässä olevan Euroopan kansojen niin koko ihmiskunnan turvallisuuden ja rauhan luojana. Ihmiskunnan tulevaisuus riippuu myös ihmiskunnan kasvatuksesta! Arvokasvatus on sen ydin.

Kaikki yhteiskunnat kiinnostuneita kasvatusjärjestelmänsä arvopohjasta

Jokainen yhteiskunta on ilmeisen kiinnostunut kasvatusjärjestelmänsä arvopohjasta. Moniarvoisessa yhteiskunnassa kasvatuksen arvopohjan hahmottaminen on vaativa tehtävä. Kasvatuksen arvopohjaa ei voida irroittaa yhteiskunnan arvopohjasta. On syytä korostaa, että niin yhteiskunta kuin kasvatus vailla arvopohjaa on kuin laiva vailla merikarttaa ja kompassia ajalehtien ajan tuulien ja virtojen vietävänä ja heiteltävänä.

Omaa aikaamme voi luonnehtia vahvasti materialistikorosteiseksi. Materialistiset "näyttöarvot" ovat leimallisia niin yksityisten ihmisten kuin yhteisöjen tavoitteina. Tällöin elintaso materiaalisesti mitattuna nousee tavoitteiden pääkohteeksi ajaen ihmiset läähättämään pyhien elintasotavoitteiden kuristuksessa. Ajan henkinen ilmapiiri köyhtyy ja sumentuu, jolloin kulttuuri elää kituliaasti ja koko henkinen elämä on aneemista.

Arvojen jaoituksia

Arvot jaetaan mm itseisarvoihin ja välinearvoihin. Itseisarvoilla on arvonsa itsessään. Välinearvot saavat arvonsa itseisarvoilta samaan tapaan kuin kuu saa valonsa auringolta. Välinearvot ovat välineitä itseisarvojen saavuttamisessa. Näin arvojen maailma rakentuu välinearvoista lähtien yhä korkeampiin itseisarvoihin. Arvofilosofiaan tässä yhteydessä lähemmin syventymättä todettakoon, että arvojen jaoituksia ja arvojärjestelmiä on moninaisia. Yleinen on kolmijako teoreettiset, eettiset ja esteettiset arvot. Totuutta jotkut pitävät arvoihin kuuluvana, jopa ylimpänä niistä, jotkut eivät. Riippuen siitä, mitä arvoa korostetaan, tullaan eri tavoin painottuneeseen maailmankatsomukseen, kuten esteettiseen, moraaliseen, eroottiseen, intellektuaaliseen jne. Niiden välillä kukin valitsee tietoisesti tai tiedostamatta itseään tyydyttävän maailmankatsomuksen tai yhdistelee eri arvokorostuksia omassa arvohierarkiassaan. Arvot muodostavat siten maailmankatsomuksen perustaa ja sisältöä.

Arvojärjestykset

Arvomaailman luonteeseen kuuluu, että toisinaan ajassa sukeltaa esille suorastaan arvojärjestyksiä. Mm Ranskan vallankumouksessa murtautui arvokolmio vapaus, veljeys ja tasa-arvoisuus arvomaailman vahvan valuutan asemaan. Kristinuskossa lähimmäisenrakkaus nousi ylimmän arvon asemaan. Aikakauden henkisistä virtauksista nousee arvojärjestyksissä vääjäämättömällä voimalla uudelleen jäsentyneet arvohierarkiat tai kokonaan uudet arvot maailman tietoisuuteen. Itse asiassa inhimillinen elämä on arvojen varaan rakentuvaa, syvimmiltään arvojen kamppailua niitä edustavien arvottajien, aatteiden tai uskontojen välillä.

Itsenäisyyskaudemme syvällisin koulu-uudistus arvokamppailuissa

Arvomuutokset muuttavat ihmiskuvaa, kulttuurin kuvaa ja yhteiskuntakuvaa. Asia voidaan nähdä myös toisin päin, niin että näissä kuvissa tai jossakin niistä tapahtuneet muutokset johtavat arvomuutoksiin. Esimerkiksi ihmiskuvan muuttuessa inhimilliseen suuntaan voidaan vihdoin kehitys- ja muiden vammaisten oppioikeutta soveltaa aikaisempaa avarammalla tavalla. Niinpä syvemmin vajaamiellisten lasten koulutus on vihdoin siirretty sosiaalihalinnon alaisuudesta kouluhallinnon erityisopetukseen elokuun 1. päivästä 1997 alkaen. Arvomuutosten paineessa tapahtuneet yhteiskunta-, kulttuuri- ja ihmiskuvamuutokset loivat vuosikymmenien kuluessa edellytykset koulu-uudistuksen toteuttamiselle, joka tässä vaiheessa etenee koulutuksen lainsäädännön kokonaisuudistuksena kansliapäällikkö Vilho Hirven puheenjohtolla 19.3.1996 valmistuneen mietinnön, "Koulutuksen lainsäädännön kokonaisuudistus", ja sen pohjalta eduskunnalle annetun hallituksen esityksen pohjalta. Lainsäädännön käsittelyssä pyrittiin saamaan uusi lainsäädäntö voimaan 1.8.1998 alkaen. Peruskoulu-uudistus jouduttiin toteuttamaan hieman 'ryminällä', mutta vihdoin voidaan syventyä myös kasvatuksen arvopohjan kartoitukseen.

Arvopohjan kartoitusta

Niin yksilöiden kuin yhteisöjen välisissä vuorovaikutussuhteissa toteutuu ihmisten ja yhteisöjen sisäistävä eettisyys tietoisien tai tiedostamattoman arvohierarkian pohjalta. Voidaan puhua arvotaulusta tai arvopyramidista. Miettiessäni omakohtaista arvopyramidia, olen elämän kuluessa päätenyt siilaamaan arvojen maailmasta arvopyramidiini seuraavat "kymmenen kärjessä" olevaa arvohyvyyttä: ihmisyyys, elämänoikeus, kasvamis- ja oppimisoikeus, vapaus eri lajeineen,

identtisyys, solidaarisuus, oikeudenmukaisuus, tasa-arvoisuus, saastumaton luonto, esteettisyys. Arvopyramidi on vapaasti kritikoitavissa ja jokaisella on luonnollisesti oikeus omaan arvopyramidiinsa. Eettisyyden voima testautuu ihmissuhteissa.

Kysymys on kasvatuksen perusarvoista. Paitsi merikarttaan, ne ovat verrattavissa myös talon rakentamisessa kivijalkaan. Taloa, kasvustata, rakennettaessa kivijalka ikäänkuin unohtuu, jää arkipäivän rakentamistyössä huomion ulkopuolelle, mutta silloinkin koko kasvatus lepää näiden perusarvojen varassa. Samalla kun ne muodostavat kasvatuksen kivijalan, ne merikarttana ohjaavat kasvuyhteisöä pysymään turvallisella väylällä karikoita välttäen. Ne kattavat niin kansallisen kuin kansainvälisen kasvatusulottuvuuden. Ne läpäisevät koulujen opetussuunnitelmien hengen ja kasvatuksen ilmapiiirin. Ne ovat aistittavissa niin koulun arkityössä kuin sen juhlakulttuurissa. Ne edellyttävät rauhan maailmaa ja luovat sitä. Vaikka rauha on edellytys arvokasvatukselle, on sen puolesta taisteltava kaikissa olosuhteissa. Perusarvot antavat perusvirikkeet luonteenkasvatuksen tavoitteille. Luonteenpiirteistä rehellisyys, vastuuntunto, tahdikkuus, oikeamielisyys, palvelumielisyys, toisen katsomuksen kunnioitus, heikompien auttamistahto, suojelevuus luontoaja elämää kohtaan, yritteliäisyys ja arvoherkkyys ovat mielestäni kymmenen kärjessä olevaa persoonallisuuspiirrettä kunkin yksilöllistä identiteettiä kunnioittavassa kasvutapahtumassa. Ne johtavat kuin itsestään tapakulttuurin vaalimiseen. Niitä ei vahvisteta koulun kieltopainotteisilla järjestyssäännöillä, vaan yhteisvastuulla luodulla luovalla ja avoimella kasvuilmapiiirillä. Sen arvo on korvaamaton. Sibelius-lukiossa vaihdoinme järjestyssääntöjen kiellot myönteisiksi ilmaisuiksi. Myönteinen kasvuilmapiiiri henkii arvokasvatuksen maailmasta sitä toteuttavien kasvattajien rakkaudesta ja kunnioituksesta vaikeintakin kasvavaa kohtaan. Kouluvä-kivalta ei tässä ilmapiiirissä viihdy. Siinä yritetään ja autetaan. Siinä syntyy kuin itsestään ilon pedagogiikka. Sinne säveltyvät harmonisesti niin em. arvojen kolmijaossa mainitut teoreettiset kuin esteettiset arvot. Ne tukevat toisiaan. Mutta kasvatuksen ytimenä ovat eettisen arvoalueen pyrkimykset kulttuuri-ihmisen kasvamiseksi omasta

kansallisuudestaan tietoiseksi ja sitä arvostavaksi kansalaiseksi, joka kokee ihmiskunnan ykseyden pohjalta yhteisvastuuta kansansa ja ihmiskunnan tulevaisuudesta. Arvokasvatus on arvojen sisäistämistä elämän rikkaudeksi ja voimanlähteeksi, ei niiden teoreettista tonttiosaamista. Itseisarvoja vailla oleva ihminen jää joko elämään pintaliitoelämää tai menehtyy välinearvojen seireenilaulujen sokaisemana.

Kotien kasvuilmaston kartoitusta

Kotiemme kasvuilmastopohdiskelun lähtökohdaksi on paikallaan kohdistaa huomio aikamme muuttuneeseen perhekäsitteeseen. Perinteinen perhekuva on itsenäisyysaikamme arvovirtauksissa laajentunut ja moni-ilmeistynyt. Perheeksi pitäisi mielestäni tunnustaa yhdessä kiinteästi elävä kaksi- tai usempijäseninen ihmisyyhteisö, heidän jäsenidonnaisuuksiensa juridisesta luonteesta riippumatta. Jäsenidonnaisuus voi vaihdella aviopuolisuhteesta avopuolisuhteeseen ja lasten osalta omista lapsista otto- ja kasvattilapseen myös kehityksen mukanaan tuomista hedelmöitysmenetelmistä riippumatta. Perheen muodostavat he, jotka perheenomaisesti elävät yhdessä. Perheeseen voi siten kuulua myös eri sukunimillä olevia henkilöitä, myös puolisoitten ollessa niin harkitessaan omilla alkuperäisillä nimillään tai jomman kumman nimellä, mikä mielestäni on osaltaan vahvistamassa naisen asemaa yhteiskunnassamme. Myös lapseton perhe on perhe.

Tunnettua on, että kotiemme nuoret ovat meneillään olevissa itsenäisyytemme vaiheissa joutuneet yleisen huomion valokeilaan. Tässä valokeilassa ovat usein eräät kielteiset ilmiöt tulleet korostetusti esille heittäen varjon kansamme kalleimman omaisuuden, tämän päivän nuorison, huomispäivän kansan ylle. Ei voitane kieltää sitä, että skinhead-ilmiot, röyhkeät varasliigajengit ja mm Helsingin huumeyksikön hätkähdyttävät tiedot huumeiden liikkumisesta Helsingissä enemmän kuin koskaan aikaisemmin, myös huumeuorten osallistuessa huumekauppaan, ovat leimaamassa nuorisomme elä-

mäntäpää. Helposti yleistetään räikeimmät yksittäistapaukset kuvaamaan koko nuorisoamme. Yleinen kansalaismielipide on vaarassa kääntyä näkemään nuorisomme todellisuutta kielteisemmässä valossa. Pääpyrkimyksenä mietitään keinoja, miten erilaisin kovin ottein nuoriso pystyttäisiin pitämään kurissa. Kurista sinänsä tulee kasvatuservo.

Toisaalta on todettavissa päinvastaistakin ajattelutapaa. Nuorisoomme kohdistuvat arvostelut leimataan nuorisoa ymmärtämättömien mielenpurkauksiksi. Asiat ja ilmiöt selitetään ja silitetään milloin psykologisin, milloin sosiologisin, milloin yleisen humanisuuden nimissä hyväksyttäväksi ja luonnollisiksi. Annetaan kuva, että mitään hätää nuorisomme suhteen ei ole olemassa. Tällainen ajattelutapa, joka ei ole niinkään harvinaista, johtaa kotien kasvatustyön passiivisuuteen, jolloin ei pyritä vakavissaan ottamaan kasvatuservoista vastuuta. Näkisin, että tekoihin johtavaa hätää nuorisostamme ei ole riittävästi olemassa. Jos olemme vilpittömiä, tätä hätää ei ole riittävästi edes kouluväen ja muun julkisen kasvatuksen piirissä, ei myöskään järjestöjen tai valtiovoimien piirissä. Nukumme tässä asiassa sekä yksilöinä että erilaisina yhteisöinä: järjestöinä, puolueina, koteina, vanhempina, seurakuntina, sanalla sanoen koko yhteiskuntana.

Osallistuessaan isovanhempana elokuussa -97 kahden asevelvollisuutta samassa yksikössä suorittavan pojanpojan avoimien ovien omaisten päivään 'kirkottamistilaisuuksineen' sekä myöhemmin heidän ja noin viidensadan muun alokkaan Pohjois-Karjalan prikaatin valatilaisuuteen Nurmeksen 'valakentällä' jääkäreiksi nimityksineen ja vaikuttavine ohimarsseineen koki kolmasti haavoittunut yliluultnanttiveteraani pojanpoikansa aseveljineen ottaneen vastuun tarvittaessa isänmaan puolustamiseen. Tuntui turvalliselta kokea kansallisten arvojen merkitys puolustusvoimien koulutustavoitteistossa. Historiamme ankarat kiirastulivaiheet timantinlujine torjuntavoittoineen jäävät ihmiskunnan historiaan kuolemattomana ihmeenä ja esikuvana tulevien sukupolvien ihmisyyden itseisarvon varjelemiseksi ja vahvistamiseksi. Olen vakuuttunut, että puolustusvoimat kantavat kansallisarvokeskeisen vastuunsa myös laillistetun siviilipalvelulinjan valinneiden koulutuksessa. Ja lottien urhea toiminta aseveljien tukena

on aikamme asevelvollisuutta suorittaville nuorille naisille kannustavana esikuvana. Puolustusvoimat kantavat kunniakkaasti oman kasvatus- ja koulutusvastuunsa. On kuitenkin korostettava, että nuorisostamme olemme vastuussa kaikki. Kotien kasvuilmasto on korvaamaton arvo kotien kasvatusosuudessa. On pyrittävä myönteisen hyväksyvästi näkemään se, mikä nuorten pyrkimyksissä on elämänhaluisen ikäkauden luonnollista toimintatarpeen purkautumista, mikä taas vastuutto- muudesta ja kurinalaisuuden puutteesta johtuvaa torjuttavaa toiminta- ta. Ei ole nuorisoa kohtaan oikein vakuuttaa, että olemme valmiit kaiken hyväksymään, kaikessa "ymmärtämään" nuoria ja nuorten otteita.

Ulkokohtaisia kysymyksiä vakavampia ongelmia ovat nuorisomme keskuudessa havaittava elämänhaluttomuus, elämänväsymys, vieläpä aggressiosävyinen uhma aikuiskasvattajia kohtaan, niin omia vanhempia kuin koulukasvattajia kohtaan. Tietynlainen pessimismi tuntuu ahdistavan nuorisoamme, myös sen parhaimmistoa lamauttaen syvemmän aatteellisuuden ja henkisten itseisarvojen pohjalta kasvavan ponnistelun hyvän ja toden toteuttamiseen elämässä. Tämä on ongelma, jonka pitäisi synnyttää tekoihin johtavaa hätää myös kotien kasvatusyössä. Kotien kasvuilmaston säteilyvoima suojelee ja kantaa arjen kasvuongelmissa. Tämä edellyttää, että tuo kasvuilmasto on kasvattavan rakkauden kirkastamaa, henkisten itseisarvojen läpäisemää kasvavia kannustavaa lämpösäteilyä.

On muistettava, että nuoriso heijastaa peilin tavoin niitä perustunto- ja, joita aikuisten sukupolvi kokee. Tässä on perussy s siihen ihanteettomuuden, arvoköyhyyden tilaan, joka jäytää nuoremme elämää. Henkiset itseisarvot ja ihanteet eivät niinkään puutu nuori- soltamme kuin meiltä vanhemmilta, kodeiltamme, yleistäen kasvattajiltamme. Jos kotiemme kasvuilmastosta säteilee henkiseen elämännäkemykseen pohjaavaa ihanteellisuutta ja henkisten itseisarvojen sisäistettyä ilmapiiriä, on varmaa, että se heijastuu myös kasvatet- tavissamme. Mutta meidän sukupolvellamme ei ole kantavia itseisarvoja itsellämme, tai paremminkin, ne ovat vasta hitaasti ja vaikeiden synnytystuskien kautta uudelleen hahmottumassa sotienjälkeisen hen-

kisen 'tyhjiökauden' tuhasta ja tuskasta. Tässä on perussyy itsenäisyytemme juhlaikaudenkin nuorison henkiseen hätään. Jos me tämän jaksamme myöntää, on se alkuna sille heräämiselle, joka on tarpeen kotiemme kasvuilmaston sisäisen eheyden ja kansamme rakentavan yhteishengen synnyttämiseksi laman painon alta Euro-maailmaa rakentamaan.

Ilman tällaista uudistuvaa ja uudistavaa yhteishenkeä menehdymme. Tarvitaan arvokasvatukseen heräämistä myös kotien kasvuilmaston varassa aikamme alussa kuvailtujen moni-ilmeisten perheiden toimies-
sa muuttuneinakin muuttuneessa maailmassa yhteiskunnan sydämenä.

Entä kasvatuksen muut arvot perusarvojen lisäksi - onko niitä?

Arvojen maailma on rikas ja avara. Jo perusarvojen valinnassa on runsauden pula. Joku olisi voinut valita perusarvot täysin toisin. Sokea tottelevuus esivaltaa kohtaan, lasten alistaminen vanhempien ruumiillisen kurin ja käskyvallan alaiseksi joidenkin lännen uususkonnollisten lahkosten mukaisesti, apartheidin voimassapitäminen, tietyn maaailmankatsomuksen ylläpitäminen katsomusvapauden rajoituksella jne ovat eräissä maissa tämän ajan todellisuutta ihmisarvosta piittaamatta. Maailman arvopörsseissä vallitsee hätkähdyttävän suuret noteeraukset.

Mutta vastuullisesti valittujenkin kasvatuksen arvojen suhteen on kulttuureista riippuen mahdollisuus päätyä erilaatuisiin arvovalintoihin. Arvokasvatus ei ole valittujenkaan arvojen väkisin ymppäämistä kasvavien henkisiksi rakennusaineiksi. Kasvavan on voitava vapaasti kypsyä omiin arvovalintoihinsa. Kotien arvomaailmat ja maailmankatsomukset ovat erilaisia. Itse asiassa kodin arvopiirillä on usein vahvin vaikutus kasvavan arvomaailman muodostumisessa. Koulu-
kasvatuksen arvopohja joudutaankin rajaamaan siten, ettei kasvavalle jäisi arvoriititöitä tuottavaa kasvutapahtumaa. Tosin kukaan ei voi kokea maailmaa havaitsematta arvoriititöiden olemassaoloa. Juuri ne pakottavatkin kasvavan orientoitumaan omiin yksilöllisiin

arvovalintoihinsa. Koti ja koulu eivät ole ainoat arvopohjaa luovat kasvuyhteisöt. Toverit ja tiedotusvälineet, erilaiset harrastusyhteisöt ja muut oheiskasvattajat antavat oman lisänsä nuoren arvomaailman muodostumiselle.

Uudistuvan koululainsäädännön arvoilmeitä

Suomi on itsenäisyytemme 80-vuotisjuhlavuonna edennyt koulutuksen kokonaiskehittäelyssä siihen vaiheeseen, että hallitus on antanut eduskunnan käsittelyyn kansliapäällikkö Vilho Hirven puheenjohtolla 19.3.1996 valmistuneen mietinnön (Mietintö 1996/4) "Koulutuksen lainsäädännön kokonaisuudistus" pohjalta laaditun esityksensä. Tavoitteena on saada opetusministeriön alaisen koulutuksen hajanaiset 26 lakia kahdeksaksi laiksi tiivistettynä voimaan elokuun 1 p:nä 1998. Tämä hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaiksi lainsäädännöksi sisältää ehdotukset perusopetuslaiksi, lukiolaiksi, laiksi ammatillisesta koulutuksesta, laiksi vapaasta sivistystyöstä, laiksi taiteen perusopetuksesta, laiksi valtion ja yksityisen järjestelmän koulutuksen hallinnosta sekä laiksi eräistä opetustoimissa suoritettavista eläkkeistä ja muista eduista. Lisäksi hallitus on antanut esityksen Eduskunnalle yliopistolaiksi ja yliopiston voimaanpanosta annettavaksi laiksi. Esitys koskee yliopistoja sekä nykyisiä tiede- ja taidekorkeakouluja. (Ehdotus ei koske ammattikorkeakouluja). Yliopistoja koskevaa esitystä ei tässä katsauksessa kosketella. Todettakoon, että juhlat ovat juhlavuoden sivistyssuunnitelmat. Innoittava visio koulutusmaailmalle!

Mitä uudistuvan koululainsäädännön arvoilmeisiin tulee, löydämme arvoilmeet heti perusopetuslain tavoitteita määrittelevässä 2 §:ssä. Tavoitteet vastaavat voimassa olevia tavoitteita, mutta määrittely tapahtuu kasvatustavoitteiden osalta peruskoululakia huomattavasti yleisemmin ja pelkistetyemmin. Tavoitepykälä kuuluu seuraavasti:

2 §

Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvamista hyväksi

ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Perusopetuksen tulee edistää tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa ja tukea oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen elämänsä aikana.

Komiteamietinnön mukaan pykälän momentin tavoitemäärittely sisältää perusopetuksen kasvatustavoitteena nykyisin erikseen mainitun siveellisuuden ja hyvät tavat sekä tasapainoisuuden, hyväkuntoisuuden, itsenäisyyden, luovuuden, yhteistyökykyisyyden ja rauhanthahtoisuuden. Komitean mukaan määritelmä kattaa nykyisen peruskoululain tavoitteet antaa oppilaalle persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen, yhteiskunnan työelämän, ammatinvalinnan ja jatko-opintojen, elinympäristön ja luonnon suojelemisen, kansallisen kulttuurin ja kansallisten arvojen sekä kansainvälisen kulttuurin ja kansallisten arvojen sekä kansainvälisen yhteistyön ja rauhan edistämisen kannalta tarpeellisia valmiuksia sekä edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Perusteluksi pelkistykselle esitetään, että se mahdollistaa säädettyjen yleistavoitteiden puitteissa perusopetuksen tavoitteiden painottumisen ja muuttumisen yhteiskunnan kehityksen mukaan.

Perusopetuksen tavoitteet määritellään tarkemmin valtioneuvoston 13 §:n perusteella tekemässä päätöksessä ja opetushallituksen saman pykälän nojalla antamissa valtakunnallisten opetussuunnitelmien perusteissa sekä koulutuksen järjestäjän 14 §:n mukaan hyväksymissä opetussuunnitelmissa.

Tavoitepykälän 2 momentti on nykyisiin säännöksiin verrattuna uusi. Peruskoulun yleistä tavoitetta edistää tasa-arvoa yhteiskunnassa ei ole nykyisissä säännöksissä. Momentin jälkiosan säännöksellä pyritään korostamaan jatkuvan koulutuksen periaatteen huomioon ottamista opetuksessa. Perusopetuksen tavoitteena on herättää oppilaisissa myönteinen suhtautuminen oppimiseen ja opiskeluun elämän eri vaiheissa. 3 pykälän 1 momentissa ilmaistaan perusopetuksen järjestämistä ohjaava yhtenäiskouluperiaate. Säännöksen mukaisesti perusopetuksen tavoitteet ja sisältö määritellään tässä laissa ja sen nojalla annettavissa päätöksissä valtakunnallisesti pääosin yhtenäisiksi. Laki sallii kuitenkin

vähintään nykyisenlaisen opetussuunnitelmien erilaisuuden ja valinnaisuuden. Lisäksi eräiden erityisryhmien, esimerkiksi vaikeasti kehitysvammaisten opetuksessa, opetuksen tavoitteet ja sisältö voivat poiketa merkittävästikin opetuksen yleisistä tavoitteista ja sisällöistä.

Pykälän 2 momentin säännös opetuksen järjestämisestä oppilaan ikäkauden ja edellytysten mukaisesti on pohjana kaikelle opetuksen ja opetukseen liittyvien järjestelyiden ja tukitoimenpiteiden suunnittelulle ja toteuttamiselle. Tukiopetuksesta, erityisopetuksesta ja mahdollisuudesta poiketa säännöksistä yksittäisen oppilaan osalta säädetään tarkemmin 15-17 §:ssä. Vammaiselle ja muulle erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle annettavista avustajapalveluista, muista opetus- ja oppilashuoltopalveluista ja erityisistä apuvälineistä säädetään 31 §:n 1 momentissa. Aikuiskoulutuksena järjestettävästä perusopetuksesta säädetään 46 §:ssä. Velvoite pyrkiä yhteistyöhön kotien kanssa vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Lukiolain 2 §:n mukaan tavoitteet on ilmaistu perusopetuslain mukaisesti pelkistetyti:

2 §

Lukiokoulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyviksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi koulutuksen tulee tukea opiskelijoiden yleisiä edellytyksiä osallistua koulutukseen elämänsä aikana.

Nuorten lukiokoulutuksessa tulee pyrkiä yhteistyöhön kotien kanssa.

Todettakoon, että peruskoulun jako ala- ja yläasteeseen poistuu. Syvästi valittaen on todettava, että komitean ehdotus kuusivuotiaiden esiopetuksesta ei sisälly hallituksen esitykseen; vaan siirtyy taloudellisista syistä tulevaisuuteen. Lukion ja ammatillisen koulutuksen yhdistäminen samaan lakiin sisältyväksi jäi komiteassa vain eriävän mielipiteen ilmaisuksi. Muuten ammatillisen koulutuksen kasvatustavoitteet myötäilevät perusopetuksen ja lukion kasvatustavoitelinjoja.

Yhteiskatsauksena esitetystä Uudistuvan koululainsäädännön

arvoilmeitä koskevasta komiteareferoinnista hallituksen esityksineen todettakoon, että uudistuva koulu on arvo-hakuinen. Komiteamietintö ja hallituksen esitys ankkuroituvat moniin keskeisiin arvoihin.

Kasvatustavoitepykälistä löytyvät niin kansalliset arvot, tasa-arvoisuus yhteiskunnassa, persoonallisuuden kehittämistä tukevat arvot, kotien kanssa yhteistyöhön velvoittavat yhteistyöarvot, elinikäisen koulutuksen merkitystä tukevat säännökset, oppilaiden hyviksi ja tasapainoisiksi kasvamistavoitteet niihin jo voimassa olevien persoonallisuuspiirre-kasvupyrkimyksineen. Katsomuskasvatus-säännökset huoltajien eri uskonnollisten katsomusten mukaisina valintoina; elämäkatsomustieto peruskoulussa uskontokuntiin kuulumattomille vaihtoehtona ja 18 vuotta täyttäneille lukiolaisille vapaasti valittavana; ammattikasvatuspuolella katsomuskasvatus vapaaehtoisena valintana. Oppilaan oikeus omalla äidinkielellä saatavaan opetukseen on huomattavasti vahvistumassa (mm romani, saame, ja viittomakieli tulevat mahdollisiksi opetuskielenä). Kansainvälisyys ja kansainvälinen yhteistyö vahvistuvat perustellusti Euroopan yhdentymistä tukevassa hengessä. Kaiken kaikkiaan uudistuva koulutus avaa selkeästi ovia arvokasvatuksen avaraan maailmaan. Se on luova haaste huomiselle.

Päätösmietteet

Arvokasvatus ja arvopedagogiikka ansaitsevat mielenterveydellisestä näkökulmasta arvioituna kaiken mahdollisen tuen. Arvokasvatus vahvistaa kasvavan turvallisuudentunnetta, kansallista ja yksilöllistä identiteettiä sekä koko elämän mielekkääksi kokemista. Se antaa kaikelle muulle kasvatukselle kestävänsä arvopohjan, jolle kansakunnan on turvallista rakentaa tulevaisuutensa niin yhteiskunnan rakennemuutoksissa kuin kulttuurin murroksissa.

Syntymässä oleva uuden aikakauden kulttuuri voi lähteä pyrkimään arvokasvatuksen voiman varassa uusia päämääriä kohti. Länsimainen kulttuurikriisi voi siten pessimismistään huolimatta olla johtamassa

kulttuurikehitystä ikäänkuin vastareaktiona elämänmyönteiseen kauden. Tällöin ei syvimmältään ole kysymys länsimaisen kulttuurin perikadosta, vaan sen uudistumisesta uuden aikakauden elämäntuntojentulkiksi ja tueksi ihmiselle hänen etsijäntehtävässään.

LÄHTEET:

Painetut lähteet

Ahlman, Erik, Arvojen ja välineitten maailma.

Ahlman, Erik, 1929 Totuudellisuuden brobleemi, Porvoo.

Hartman, Nikolai, erityisesti V: Abschnitt Vom Wesen der Ethiscen Werte. Diederischen Universitas-Buchdruckerei W.Fr.Kaestner, Göttingen. DritteAuflage. Walter De Gruyter & CO, Berlin 1949.

Jakobson, Marjatta ja Wiegand, Eira 1995, osana Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Suomen Mielenterveysseuran ja Suomen Punaisen Ristin projektiin "Henkinen tuki onnettomuus- ja kriisitilanteissa." Julkaisija Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Gummerrus kirjapaino OY.

Karsten, Rafael, 1940, Filosofinen etiikka, I Etiikan periaateoppi Helsingfors Söderström & Förlagsaktiebolag, Östra Nylands Tidnings- & tryckeri A.B. Loviisa 1941.

Koulutuksen lainsäädännön kokonaisuudistus, Reformav utbildningslagsstifningen, Opetusministeriön komiteanmietintö 1996:4. Oy Edita AB: Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi.

Kraus, Oskar, 1937, Die Werttheorien, Geschichte und Kritik, 1938, Verlag Rudolf M. Rohrer, Prindied in Czechoslovakia.

Lahti, Pirkko ja Keinonen, Mirja, 1989, Minne koulu on menossa? Suomen Mielenterveysseuran julkaisuja. Tammi, Helsinki 1989.

Erityisesti artikkelit:

Ahonen, Sirkka, Opettajan ammattikuva.

Bergström, Matti, Koulu, kasvatusta ja arvot.

Ketonen, Olavi, Tarvitaanko kasvatustarvijoita?

Ketonen, Olavi, Hajauttakaamme valtaa (Pirkko Lahden artikkelin kommentointia).

Ketonen, Olavi, Erityisopetus.

Ketonen, Olavi, Mielenterveydellinen näkemys koulussa (Teoksen päätösmietteitä).

Lahti, Pirkko, Koulu psyykkisenä ja sosiaalisena ympäristönä.

Lahti, Pirkko, Koulutyön solmut, karikot ja utopiat.

Nurmi, Veli, Opettajan esikuvallisuus (Sirkka Ahosen artikkelin kommentointia).

Suonio, Kaarina, Missä arvokasvatuksen pidäkkeet?

Wiegand, Eira, Oppilashuolto mukana muutoksessa.

Ranta, Hannu, 1997, Opetustoimen lainsäädäntö 1997. Lakimiesliiton kustannus, Kauppakaari OY, Helsinki 1997. Gummerrus Kirjapaino, Jyväskylä 1997.

Salomaa, J.E. Filosofian probleemeja, erityisesti IV luku, Arvofilosofiset kysymykset. WSOY 1941, Porvoo.

Scheler, Max, Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik, erityisesti Erster Teil, Imateriale Wertethik und Guter-Respektive Zweckethik, II Formalismus und Abriorismus, III Materiale Ethik und Erfolgethik. Zweiter Teil, IV Wertethik und imperative Ethik, V Materiale Wertethik und Eudaimonismus, kohdat 1-6.

Sortavalan/Itä-Suomen seminaari 1880-1960, Kymölän Killan juhla-julkaisu 80-vuotis-juhluvuodelle. Toimituskunta, puheenjohtaja J.N. Mikkola, 1960. Olavi Ketonen, artikkeli Aikamme kulttuurikriisi julkaisussa.

Spengler, Oswald, 1918 (alkuteos), München. Länsimaiden perikato. Maailmanhistorian morfologia ääriäivoja. Lyhennetty laitos, Alkuteos Der Untergang des Abendlandes, Umriss einer Morphologie der Weltgeschichte. Gekurtze Ausgabe, Copyright C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1959, suomennanut Yrjö Massa. OY Länsi-Suomen kirjapaino. Rauma 1962.

Westermarck, Edvard, 1940, Filosofinen etiikka. Östra Nylands tidnings- & tryckeri A.B. Loviisa 1941. Helsingfors Söderström & Co Förlagsaktiebolag.

Westermarck, Edward, 1933, Moraalin synty ja kehitys, Alkuteos The Origin and Development of the Moral Ideas 1906 ja 1908. Suomentaja Emerik Olsoni, WSOY 1933 Porvoo.

Von Wright, Georg Henrik, 1986, Tiede ja ihmisjärki, Alkuteos Vetenskap och Vernunft, suomentanut Antto Leikola. Otava, toinen painos, Keuruu 1987.

Painamattomia lähteitä:

Erik Ahlmanin käytännöllisen filosofian, erityisesti arvofilosofian luentoja ja niiden pohjalla käytyjen keskustelujen luentomuis-tiinpanoni filosofiaa Helsingin yliopistossa opiskellessani.